

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 379.8

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.31-12>

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ЯК СУЧАСНА БРЕНД-СТРАТЕГІЯ У ТУРИЗМІ ЛЬВОВА

REVITALIZATION AS A MODERN BRAND STRATEGY IN TOURISM LVIV

Гнаткович О.Д.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри соціокультурного менеджменту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Шевчук А.В.

старший викладач кафедри соціокультурного менеджменту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Скринька Т.Г.

магістр,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Hnatkovych Oksana

Lviv National University named by Ivan Franko

Shevchuk Andrew

Lviv National University named by Ivan Franko

Skrynka Tatjana

Lviv National University named by Ivan Franko

У статті здійснено аналіз процесів ревіталізації промислових об'єктів міста Львова, який є центром культурного туризму України. За основу взято досвід американських та європейських міст, де ще у 50-х роках почалися ревіталізаційні процеси. Розглянуто процеси реновацій на !FESTrepublic, території колишнього склозаводу, де зараз відбуваються фестивалі, вечірки, тематичні івенти та виступають виконавці зі всього світу. Фабрика повидла у Львові, яка була фабрикою з виробництва алкогольних напоїв, зараз є центром сучасного мистецтва. Цікавим є проєкт із ревіталізації старої промзони ReZavod, який ще недавно був заводом радіоелектронної медичної апаратури. На місці старого трамвайного депо діє Станція Лема (LemStation) – соціальний хаб, де створено можливості для митців, представників креативних індустрій реалізувати свої задуми та ідеї.

Ключові слова: соціокультурне середовище, туризм, ревіталізація, хаб, мистецька зона, проєкт, креативний простір.

В статье осуществлен анализ процессов ревитализации промышленных объектов города Львова, который является центром культурного туризма Украины. За основу взят опыт американских и европейских городов, где еще в 50-х годах начались ревитализационные процессы. Рассмотрены процессы реноваций на !FESTrepublic, территории бывшего стеклозавода, где проводят фестивалы, тематические ивенты и выступают исполнители со всего мира. Фабрика повидла во Львове, которая была фабрикой по производству алкогольных напитков, сейчас является центром современного искусства. Интересен проект по ревитализации старой промзоны ReZavod, который еще недавно был заводом радиоэлектронной медицинской аппаратуры. На месте старого трамвайного депо действует Станция Лема (LemStation) – социальный хаб, где для художников, представителей креативных индустрий созданы возможности реализовать свои замыслы и идеи.

Ключевые слова: социокультурная среда, туризм, ревитализация, хаб, зона искусства, проект, креативное пространство.

An important product of the interaction of factors of the socio-cultural environment is cultural tourism, which involves visiting historical and cultural monuments, museums, travel on historical routes; participation in festivals (folklore, music, film festivals, theater), exhibitions, pilgrimage tours. However, we want to consider another aspect of cultural tourism – visiting revitalization facilities on the example of the city of Lviv. In recent years, in Lviv, as in Ukraine, a trend of mass tourism is formed, which, in turn, contributes to the spread of mass culture. There is an invasion of mass culture in the elite, which is represented by cultural tourism. Today Lviv is teetering on the brink. After all, the number of tourists visiting Lviv has been constantly growing since 2010. According to statistics, in 2019 Lviv was visited by more than 2.5 million tourists. New hotels and restaurants are opening (currently 748 restaurants and cafes are registered). And, unfortunately, all these objects are concentrated in the old part of the city. The concentration of an increasing number of tourists in the historic part of the old town (Market Square and surrounding areas) is beginning to pose a threat to the preservation of architectural monuments and create significant discomfort for residents. The article analyzes the processes of revitalization of industrial facilities in Lviv, which is the center of cultural tourism in Ukraine. The experience of American and European cities, where revitalization processes began in the 50s, is taken as a basis. Renovation processes at ! FESRepublic, the territory of the former glass factory, where festivals, parties, thematic events and performers from all over the world now take place, are considered. The jam factory in Lviv, which was a factory for the production of alcoholic beverages, is now a center of contemporary art. An interesting project is the revitalization of the old industrial zone ReZavod, which until recently was a plant of electronic medical equipment. On the site of the old tram depot, LemStation was created – a social hub, where opportunities are created for artists, representatives of creative industries to realize their ideas.

Key words: tourism, revitalization, art zone, project, creative.

Постановка проблеми. За останні десятиліття у нашому суспільстві відбулися кардинальні зміни у сфері політико-адміністративних та соціально-економічних відносин. Зараз зміни відбуваються у змісті та характері взаємодії соціальних верств і груп, у виборі цінностей, життєвих цілей та переваг. Формування і розвиток соціокультурного середовища відбувається у процесі взаємодії різних людей і під впливом культурних, соціально-економічних та інших чинників. Саме середовище надає умови, які б мотивували людей і до певних дій, воно впливає на вподобання і життєву позицію, необхідні для самореалізації та задоволення основних потреб. У разі змін умов розвитку суспільства чинники й особливості соціокультурного середовища теж міняються.

Важливим продуктом взаємодії чинників соціокультурного середовища є культурний туризм, який передбачає відвідання історико-культурних пам'яток, музеїв, подорожі історичними маршрутами, участь у фестивалях (фольклорних, музичних, кінофестивалях, театральних), виставках, паломницьких турах.

Проте хочемо розглянути ще один бік культурного туризму – відвідання об'єктів ревіталізації. Це відновлені промислові споруди, занедбані житлові зони чи господарські приміщення, які реорганізовані у культурні чи мистецькі центри, туристичні об'єкти, спортивно-оздоровчі центри чи житлові споруди. Зазвичай такі об'єкти займали великі території і були проблемою для міст з ущільненою інфраструктурою. Розвиток креативного сектору в економіці сприяв нетрадиційним підходам до вирішення цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання ревіталізації у різні часи вивчали відомі науковці: у США – Бред Раян, Річард М. Маккавей, Дженіфер С. Вей, Дональд Картер; у Великобританії – Блейк Дж. Томас, Кріс Атчісон;

у Іспанії – Рікардо Мендес; у Німеччині – Маріус Отто; у Північній Кореї – Кей Ем По та ін.

В Україні цією проблематикою займалися А. Броневицький, О. Драпіковський, І. Іванова, В. Савйовський, А. Панкєєва, О. Челнокова, С. Іван-Костецький, Ю. Тютюнник. Проте дослідження цих учених переважно стосувалися питань ревіталізації з метою поліпшення містобудування та збереження пам'яток історико-культурної спадщини. Проблемаю ревіталізації об'єктів із метою їх подальшого використання у цілях туризму поки що займаються переважно громадські організації та окремі представники державних інституцій.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ревіталізаційних процесів на прикладі міста Львова, який вважається центром культурного туризму країни. За даними системи пошуку готелів Trivago GmbH, Львів посів 39-е місце у рейтингу найбільш привабливих для туристів міст світу за співвідношенням ціни й якості надаваних послуг. Проте у Львові формується комплекс проблем, пов'язаних із трендом масового туризму. Чи можливе подолання цих проблем за рахунок нових пропозицій туристичного продукту на ревіталізованих об'єктах?

Виклад основного матеріалу дослідження.

Згідно з результатами соціологічного дослідження Міністерства культури та інформаційної політики, у 2020 р. Львівська область потрапила до топ-3 найпопулярніших туристичних напрямків України (на другому місці після Одещини) [1]. Також регіон увійшов до п'яти напрямків, які б українці хотіли відвідати в майбутньому. Традиційно Львів відомий як осередок архітектурного, художнього, літературного, музичного та театрального мистецтва. Сьогодні незаперечним свідченням культурного багатства міста є велика кількість музеїв, театрів, концертних залів, творчих об'єднань, а також проведення тут численних культурних заходів.

У рейтингу найцікавіших українських пам'яток друге місце посіла стара частина міста Львова (відзначили 34,8% опитаних). Згідно зі статистичними даними, для майже 46% опитаних туристів оглядини туристичних місць та пам'яток – базова мета їх приїзду до Львова. Для 36% важливим було дізнатися про місцеву культуру та традиції. Решта туристів також опосередковано знайомилися з культурно-історичними ресурсами, оскільки їхня поїздка була полімотивованою [2].

Проте останніми роками у Львові, як і в Україні, формується тренд масового туризму, який, своєю чергою, сприяє поширенню масової культури. Відбувається вторгнення масової культури у сферу елітарної, представником якої є культурний туризм. Сьогодні Львів балансує на межі, адже кількість туристів, які відвідують Львів, із 2010 р. постійно зростає. Згідно зі статистичними даними, у 2019 р. Львів відвідало понад 2,5 млн туристів. Відкриваються нові готельні та ресторани заклади (нині зареєстровано 748 ресторанів і кав'ярень). І, на жаль, усі ці об'єкти сконцентровано у старій частині міста [2]. Концентрація дедалі більш зростаючої кількості туристів в історичній частині старого міста (площі Ринок і прилеглих територій) починає створювати загрозу для збереження пам'яток архітектури та значний дискомфорт для проживаючих тут мешканців. Масовий туризм сприяє надзвичайно швидкому зростанню закладів проживання та харчування. Для проведення організованих культурних заходів, таких як концерти, фестивалі, тематичні івенти чи цікаві зустрічі у центрі міста, знайти місце практично неможливо, тому креативні ревіталізовані простори є зараз чи не єдиним виходом із ситуації.

Проаналізувавши досвід американських та європейських міст, де ще у 50-х роках почалися ревіталізаційні процеси, бачимо, що багато переформатованих об'єктів є багатofункціональними і досить часто використовуються у цілях туризму. Це Medialab Prado у Мадриді, Art Inkubator (Fabryka Sztuki) у Лодзі, театральний центр Jatka 78 у Празі, місце для проведення фестивалів Melkweg в Амстердамі, місто мистецтв Kunststad, яке було створене замість старої корабельні в Амстердамі, Kanal – Centre Pompidou на місці гаражів Citroën у Брюсселі, Ufa Fabrik у Берліні, Arts Printing House у Вільнюсі, вугільний комплекс у Рурському регіоні, у місті Ессен (Німеччина), який свого часу переробили під музей, Гай-Лайн Парк на місці старої колії у Нью-Йорку [3].

Ще в 2017 р. міська рада Львова оголосила про 15 промислових об'єктів, які планує переформатувати під потреби середовища і вдихнути у них нове життя. Була укладена угода з послами країн «Вишеградської четвірки» щодо підтримки програми ревіталізації колишніх підприємств міста. Із послами «Вишеградської четвірки» мер Львова обговорив подальшу співпрацю та запровадження європейських стандартів у місті [4].

Ця організація має свій фонд, із якого може фінансувати подібні проєкти, зокрема ті, що стосуються ревіталізації колишніх заводів. Метою є створення креативних просторів, де можна проводити публічні заходи, конференції, фестивалі, створювати арт-хауси і туристичні центри, адже Львів має високий креативний потенціал. Згідно з дослідженнями незалежного аналітичного центру CEDOS, зараз він має найвищий загальний показник розвитку та збалансованості креативних індустрій (1.48). Львів випередив Одесу (1.47), Харків (1.09), Дніпро (0.93) та Київ (0.93). Також саме культурна столиця України має найвищий індекс «громадської активності, людиноцентричних цінностей та доброго врядування» [5].

Одним із таких креативних просторів у Львові є створений на місці колишнього склозаводу холдинг емоцій !FESTrepublic – місто в місті, новий сучасний простір біля парку Знесіння і Замкової гори, за 20 хвилин пішки від площі Ринок. Тут відбуваються фестивалі (Фестиваль пива, New Cars Fest, Фестиваль джазу), вечірки, тематичні івенти (Another Land CARNAVAL), виступають і топові виконавці зі всього світу (Alessandro Safina, британський транс-діджей Solarstone, O.Torvald, HAMMALI & NAVAL), і українські гурти (Dakh Daughters, «Казка», Оксана Муха). Компанія пропагує якісну музику, правильний відпочинок та переконує, що не лише кавою та архітектурою можна здивувати туриста, а й творчими вечірками та івентами. !FESTrepublic є цікавим для туристів і включений як об'єкт для відвідання у спільноту «Форум гідів» у Львові [6].

Ще один цікавий приклад ревіталізації – це фабрика пивидла у Львові – центр сучасного мистецтва. Спочатку в її приміщеннях знаходилася фабрика з виробництва алкогольних напоїв, потім – база з переробки овочів і фруктів. На початку червня 2015 р. будівлю фабрики було викуплено приватною фундацією HaraldBinderCulturalEnterprises задля створення там новітнього культурного центру, унікального для міста [7]. Завданням ревіталізації є: збереження матеріальної та духовної спадщини; залучення мешканців до процесу планування та реалізації місцевих проєктів, що спрямовані на розвиток міста. Зараз там будують арт-центр. Для Львова це унікальний формат простору. У ньому будуть представлені різні види сучасного мистецтва – від візуального мистецтва та перформансів до нової музики, театру і кіно. Тут планують добудувати мінімалістичний куб, який стане театральним простором. Виставковий простір матиме рухомі стіни, а у блоці для театральних та музичних виступів передбачили репетиційні зали та повністю оснащені гримерки, приміщення для зберігання техніки та елементів сценографії. На території працюватимуть кав'ярня та ресторан, крамниця та відпочинкові зони. Таким чином, на відкритті у вересні 2021 р. буде представлено фантастичне поєднання неоготичної старовини з новіт-

німи дизайнерськими рішеннями і технологіями: пересувними стінами, необхідним температурним режимом для збереження предметів мистецтва та світловими ефектами [8]. Це створює вагомий привід для туристів приїхати до Львова.

ReZavod у Львові є низовим проєктом із ревіталізації старої промзони. Понад три роки тому в приміщеннях заводу радіоелектронної медичної апаратури оселилося декілька ініціатив: дизайн-бюро Nochu Rayu, інженери з BetaLab та лабораторія ресайклінгу Zelenew, а нині тут уже близько 60 «жителів», тобто орендарів. Це архітектори, дизайнери, пекарі, фотографи, музиканти, друкарі, стилісти, викладачі та ін. Тут постійно проводяться екскурсії, зокрема для дітей зі Східної України [9].

Ще один об'єкт міста ревіталізований на місці старого трамвайного депо. Станція Лема (LemStation) – це проєкт соціального хабу, де створено можливості для локального бізнесу, митців, підприємців та інших представників креативних індустрій реалізувати свій творчий потенціал, свої задуми та ідеї, зав'язати нові знайомства. У приміщеннях вирішили зробити публічний простір та івент-хол, коворкінг, ресторан і гастрономічний інкубатор, арт-простір. А ще на території розташовуються лекторій, музей науки і техніки, готель на деревах. Сформувався креативний хаб за принципом амстердамського De Hallen. Проєкт має чіткий бізнес-план, термін окупності, етапи реалізації та професійний менеджмент. Уже з травня 2019 р. в головному ангарі депо провели понад 30 івентів, які відвідали 26 тис гостей. До 2023 р. тут мають запрацювати івент-майданчики, фуд-корт, коворкінг-зона та ще низка локацій, які підпадають під категорію креативних індустрій.

Проєкт назвали LEM Station на честь письменника-футуриста й фантаста Станіслава

Лема, який народився і жив у Львові та мислив поза рамками часу [10].

У березні 2021 р. розпочалася ревіталізація одного із цехів ПрАТ «Львівський завод гідромеханічних передач», який свого часу був одним зі структурних підрозділів Львівського автобусного заводу. У перспективі тут створюватимуть простір для IT-технологій та туризму.

Висновки. Усі ці проєкти є новою бренд-стратегією туристичного Львова, яка сприятиме підвищенню іміджу міста як центру культурного туризму в Україні, адже реновація – це дуже сильний аргумент відвідати нову цікаву територію, яка є унікальною у своїй багатofункціональності, це слушна нагода привабити інтелектуального туриста. Наприклад, можна запропонувати тур, в якому людина їхатиме до Львова, щоб потрапити у !FESTrepublic на вечірку, у KIVSH – на лекцію урбаніста і на виставку в Jam Factory Art Center. Ревіталізаційні проєкти є гарною альтернативою масовій культурі, де основні переваги надаються гастрономічному туризму. Вони сприяють формуванню у відвідувачів креативних просторів індивідуальних зацікавлень, усвідомленню цінностей культурної спадщини та засвоєнню ментальних цінностей. Окрім цього, відвідини ревіталізаційних об'єктів будуть тим чинником, який сприятиме розвантаженню центральної історичної частини міста Львова, адже зараз понад 80% туристичних маршрутів пролягають саме тут. Будуть створені умови для ефективного надання туристичних послуг за рахунок активізації інвестицій та діяльності фізичних осіб – підприємців. Усі чекають креативних туристичних стимулів, особливо в такому місці туристичного призначення, як Львів, яке значною мірою залежить від туризму і має надзвичайно високий потенціал.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Львівська обласна державна адміністрація. URL: <https://loda.gov.ua/news?id=60253> (дата звернення: 02.07.2021).
2. Блог Андрія Мацелюха. Український культурний фонд. Львів для львів'ян чи туристів? URL: <http://dialog.lviv.ua/category/blog/blog-andriya-matselyuha/> (дата звернення: 06.07.2021).
3. Шутка І. Другий шанс. Як і навіщо міста ревіталізують занедбані об'єкти. *Куфер*. 2019. URL: <https://kufer.media/misto/drugiy-shansyak-i-navishho-mista-revitalizovuyut-zanedbani-ob-yekty/> (дата звернення: 06.07.2021).
4. Львівська міська рада. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/city/lviv-international/242717-z-poslamy-vyshehradskoi-chetvirky-mer-lvova-obhovoryv-podalshu-spivpratsiu-ta-zaprovadzhennia-ievropeiskikh-standativ-u-lvovi> (дата звернення: 04.07.2021).
5. Проєкт аналітичного центру CEDOS. URL: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/revitalizatsiia-fabrykypovydla-u-lvovi-proekt-urban-kuratoriv> (дата звернення: 05.07.2021).
6. !FESTrepublic. Офіційний сайт. URL: <https://www.fest.lviv.ua/uk/projects/festrepublic/> (дата звернення: 05.07.2021).
7. Якою буде фабрика повидла у Львові. Оновлена візуалізація. *Твоє місто*. 2019. URL: http://tvoemisto.tv/news/yakoyu_bude_fabryka_povydla_u_lvovi_pislya_rekonstruktsii_onovlena_vizualizatsiya_104884.html (дата звернення: 08.07.2021).
8. Ревіталізація фабрики повидла у Львові: проєкт Urban кураторів.
9. Mistosite – украинская урбанистическая платформа. URL: <https://mistosite.org.ua/articles/revitalizatsiia-fabrykypovydla-u-lvovi-proekt-urban-kuratoriv?locale=ru> (дата звернення: 08.07.2021).

10. (Напів)ревіталізовані: 4 приклади переосмислення індустріальних просторів в Україні. URL: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/napivrevitalizovani-4-pryklady-pereosmyslennia-industrialnykh-prostoriv-v-ukraini> (дата звернення: 06.07.2021).

11. Лаунж-зона і перформанси замість цехів. Як в українських містах закинуті заводи й депо перетворюють на креативні хаби. URL: <https://zaborona.com/launzh-zona-i-performansi-zamist-czehiv-yak-v-ukrayinskih-mistah-zakinuti-zavodi-j-depo-peretvoryuyut-na-kreativni-habi/> (дата звернення: 04.07.2021).

REFERENCES:

1. Lvivska oblasna derzhavna administratsiya [Lviv Regional State Administration]. Available at: <https://loda.gov.ua/news?id=60253> (accessed 02 July 2021).

2. Bloh Andriya Matselyukha. Ukrayinskyy kulturnyy fond. Lviv dlya l'vivyan chy turystiv [Andriy Matseliukh's blog. Ukrainian Cultural Foundation. Lviv for Lviv residents or tourists]. Available at: <http://dialog.lviv.ua/category/blog/blog-andriya-matselyuha/> (accessed 04 July 2021).

3. Shutka I. Druhyy shans. Yak i navishcho mista revitalizovuyut zanedbani obyekty. Kufer (2019) [Shutka I. Second chance. How and why cities are revitalized abandoned objects. Kufer]. Available at: <https://kufer.media/misto/drugyj-shansyak-i-navishho-mista-revitalizovuyut-zanedbani-ob-yekty/> (accessed 06 July 2021).

4. Lvivska miska rada [Lviv City Council]. Available at: <https://city-adm.lviv.ua/news/city/lviv-international/242717-z-poslamy-vyshehradskoi-chetvirky-mer-lvova-obhovoryv-podalshu-spivpratsiu-ta-zaprovadzhennia-iev-ropeiskykh-standartiv-u-lvovi> (accessed 04 July 2021).

5. Proekt analitychnoho tsentru CEDOS [CEDOS think tank project]. Available at: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/revitalizatsiia-fabrykypovydla-u-lvovi-proekt-urban-kuratoriv> (accessed 05 July 2021).

6. IFESTrepublic. Ofitsiyyny sayt [FESTrepublic. Official site]. Available at: <https://www.fest.lviv.ua/uk/projects/festrepublic/> (accessed 05 July 2021).

7. Yakoyu bude fabryka povydla u Lvovi. Onovlena vizualizatsiya. Tvoye misto (2019) [What will be the jam factory in Lviv. Updated visualization. Your city]. Available at: http://tvoemisto.tv/news/yakoyu_bude_fabryka_povydla_u_lvovi_pislya_rekonstruktsii_onovlena_vizualizatsiya_104884.html (accessed 08 July 2021).

8. Revitalizatsiya fabryky povydla u Lvovi: proekt Urban kuratoriv.

9. Mistosite – ukrainskaya urbanisticheskaya platforma [Revitalization of the jam factory in Lviv: Urban curators project. Mistosite is a Ukrainian urban platform]. Available at: <https://mistosite.org.ua/articles/revitalizatsiia-fabryky-povydla-u-lvovi-proekt-urban-kuratoriv?locale=ru> (accessed 08 July 2021).

10. (Напів)ревіталізовані: 4 приклади переосмислення індустріальних просторів в Україні [(Semi)revitalized: 4 examples of rethinking industrial spaces in Ukraine]. Available at: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/napivrevitalizovani-4-pryklady-pereosmyslennia-industrialnykh-prostoriv-v-ukraini> (accessed 06 July 2021).

11. Launzh-zona i performansy zamist tsekhiv. Yak v ukrayinskykh mistakh zakynuti zavody y depo peretvoryuyut' na kreatyvni khaby [Lounge area and performances instead of shops. As in Ukrainian cities, abandoned factories and depots are turned into creative hubs]. Available at: <https://zaborona.com/launzh-zona-i-performansi-zamist-czehiv-yak-v-ukrayinskih-mistah-zakinuti-zavodi-j-depo-peretvoryuyut-na-kreativni-habi/> (accessed 04 July 2021).